

Henrik Westermark

Hur "jätkänkynttilä" blev "stockfackla"

Henrik Westermark är Sibboredaktör på tidningen Borgåbladet. (Artikeln har tidigare ingått i Borgåbladet den 18 november 1993. Den är något förkortad och ändrad.)

Jag skulle skriva en artikel i Borgåbladet om en arbetslös byggnadsarbetare från Rovaniemi som reser runt i södra Finland och säljer *jätkänkynttilä* till butiker och privatpersoner. Men vad är då en *jätkänkynttilä*?

Jo, man tar en stump av en torrfura och sågar ett kryss i trästumpen uppifrån och ner. Så tänder man stockstumpen i nedre ändan, antingen med tändvätska, näver eller tjära, och så får den flamma på som en fackla på gården ett par timmar. Den är vacker och den doftar.

Är man ute i skogen en vinterdag och vill få sig en kopp kaffe, så är en *jätkänkynttilä* ett bra sätt att få fart på pannan. Om man får tag på en riktig torrfura eller tjärstubbe alltså. Annars bara glöder den.

Men vad är *jätkänkynttilä* på svenska?

– Vi har ingen aning, säger informatiker Inger Hård vid statsrådets translatorsbyrå.

Efter en stund kommer vi underfund med att "stockljus" kunde vara ett alternativ, men det känns inte riktigt bra.

Nya försök.

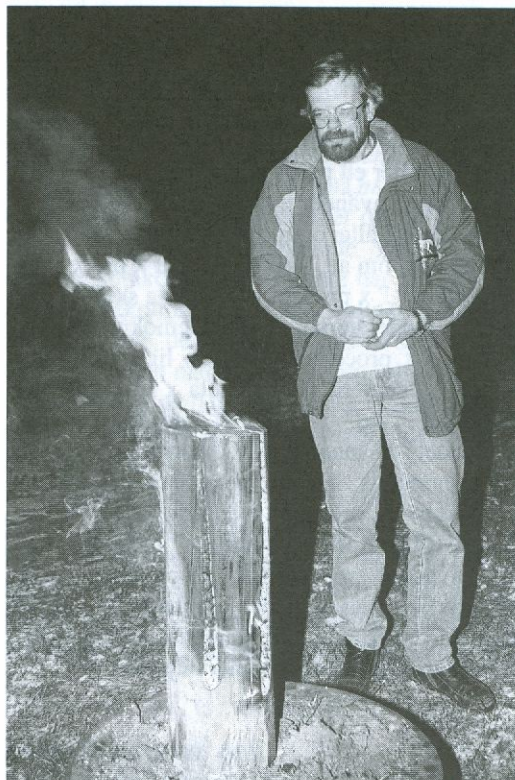
I Uppsala finns ett dialekt- och fornminnesarkiv. Kanske de kunde känna till något om den här gamla skogshuggarprylen, som säkert borde finnas också i Sverige. Nej, efter en dags sökande får jag bara svaret att det närmaste är "nying", även om hon som hjälpte mig säger att hon vet att det inte är rätt.

Kalla det "bisaljus"

Jag ringer Räddningsverket i Sibbo. Där brukar man alltid få svar.

– Kalla det "bisaljus", föreslår Jerker Karlsson med ett skratt.

I Sibbo är det kanske bra, men om man inte vet vad en "bisi" är för någonting...

Stockfacklan brinner

Vi provar med Skogsforsk vid Lantbruksuniversitetet i Uppsala. Där borde man ju känna till skogsbrukstermer från norra Sverige.

– Nej, men prata med Sture Lampén vid Metsäteho i Helsingfors. Det brukar vi göra när vi behöver översättarhjälp från finska till svenska.

Stockfackla

– Jag känner inte till någon term på svenska som skulle täcka ordet *jätänkynntilä*, säger han. Man kan ju inte säga ”skogshuggarljus”.

Stockljus låter ganska bra, men ändå inte riktigt. Efter en stunds diskussion kommer vi tillsammans på ordet ”stockfackla”.

– Man använder ju den som en fackla i dag, i alla fall i södra Finland.

I Kiruna i norra Sverige borde det finnas de här torrfurorna som krävs för att man skall kunna göra fina och riktiga *jätänkynntilät*. Vad kallar man dem där?

– Jomenvisst känner jag dem, säger Kurt Persson, som jobbar vid kulturgården i Kiruna. Han är historiker och vildmarksentusiast, och i hans hemtrakter i nordligaste Sverige talar man om ”Sallaspis”. Man kan ju bra koka kaffe på toppen av den brinnande stubben.

Följande dag dyker det upp ett telefax från Umeå och dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet där. I Västerbotten lär det finnas en beteckning

”luffareld” och ”luffarspis”. Luffareld råkar bara vara ett inregistrerat varumärke, så det får man inte använda så där bara, eftersom firman som har rätt till märket tillverkar just precis något liknande.

– Man borde inte få registrera något sådant här, säger Mikael Reuter på Svenska språkbyrån. Han har inte hittat någon lämplig beteckning, men kan berätta att Centralen för teknisk terminologi är på jakt efter en svenskspråkig beteckning. De har efterlyst något lämpligt ord.

– Hur vorde det med ”stockfackla” då?

– Det låter riktigt bra, tycker Mikael Reuter.

Stockfackla är ett ord som passar ljudmässigt, och som berättar vad man använder hela funderingen till. ”Stockljus” ger intryck av en alltför liten låga, så ”stockfackla” är bättre. Det tycker intendent Birger Grape vid Nordiska museet i Stockholm också. Han jobbar vid folkminnessamlingen där, och är hemma från nordligaste Sverige. Stockfackla känns riktigt på svenska, tycker han. Så vi kommer överens om att *jätänkynntilä* i fortsättningen skall heta **stockfackla** på svenska.